

Robert Szymula

Uniwersytet w Białymstoku
e-mail: r.szymula@uwb.edu.pl
ORCID: 0000-0002-4879-4554

METAFORYKA GRY W ROSYJSKOJĘZycznej PRASIE ŁOTEWSKIEJ

ABSTRAKT

Niniejszy artykuł poświęcony jest analizie leksemów z wtórnym znaczeniem metaforycznym (domena źródłowa GRA) wyekscerpowanych z rosyjskojęzycznej prasy wydawanej na terenie Łotwy oraz ich potencjalnego wpływu emocjonalnego na czytelników. Materiał leksykalny (artykuły o tematyce społeczno-politycznej z lat 2000–2022, pochodzące z ośmiu gazet wydawanych na Łotwie w języku rosyjskim – wersje drukowane i elektroniczne) zbadany został za pomocą analizy semantycznej oraz kontekstualnej. Badanie pokazało, że w analizowanych tekstach prasowych wykorzystywane są leksemy z wtórnym znaczeniem metaforycznym powstałym na bazie domeny źródłowej GRA, jednak ich wpływ emocjonalny na odbiorców jest zróżnicowany i może być znacząco ograniczony.

Słowa kluczowe: dyskurs polityczny, dyskurs prasowy, metafory, językowe środki wywierania wpływu na czytelnika

ABSTRACT

GAME METAPHORICS IN THE RUSSIAN-LANGUAGE LATVIAN PRESS

This article is devoted to the analysis of lexemes with secondary metaphorical meaning (source domain GAME) excerpted from the Russian-language press published in Latvia and their potential emotional impact on readers. The lexical material (articles on socio-political topics from 2000–2022, from eight newspapers published in Latvia in the Russian language – printed and electronic versions) was examined using semantic and contextual analysis. The study showed that the analyzed press texts use lexemes with secondary metaphorical meanings based on the source domain GAME, but their emotional impact on the recipients is varied and may be significantly limited.

Keywords: political discourse, press discourse, metaphors, linguistic means of influencing the reader

1. Wprowadzenie

Główną funkcją języka polityki – na co zwracał uwagę między innymi Anatolij P. Czudinow – jest zmiana postrzegania przez odbiorców rzeczywistości politycznej, swego rodzaju rekonceptualizacja świata politycznego w ich umysłach¹. Jednym ze środków pozwalających na osiągnięcie takiego efektu jest zastosowanie metafor, które badacze języka postrzegają jako operacje mentalne, sposób poznania, uporządkowania, oceny i wyjaśnienia otaczającego nas świata. W dyskursie politycznym metaforyczność jest środkiem pomagającym w zwróceniu uwagi odbiorców na dany problem, w wyjaśnieniu go pod określonym kątem w celu ukształtowania u adresatów konkretnego punktu widzenia. Jak zauważa Marina K. Diemientiewa, metafora przedstawia rzeczywistość polityczną w uproszczonej formie i dzięki temu przyczynia się do jej zrozumienia, pełniąc jednocześnie szczególną funkcję oceniającą². Problematyką wykorzystania metafor w języku polityki zajmowali się między innymi tacy badacze, jak Anatolij N. Baranow i Jurij Karaułow³, Anatolij P. Czudinow⁴, Teresa Dobrzyńska⁵, Julia B. Fiedieniewa⁶, Maria Frankowska⁷, Olga Grigorjewa⁸, Anastasija A. Kasłowa⁹, George P. Lakoff i Mark

¹ А.П. Чудинов, *Спортивная метафора в современном российском политическом дискурсе*, „Вестник Самарского государственного университета. Серия Лингвистика и межкультурная коммуникация” 2001, 2, s. 26.

² М.К. Дементьева, *Языковые средства выражения оценки в современном российском официальном политическом дискурсе*, „Политическая лингвистика” 2009, 4, s. 82–92.

³ А.Н. Баранов, Ю.Н. Караулов, *Русская политическая метафора. Материалы к словарю*, Москва 1991; А.Н. Баранов, Ю.Н. Караулов, *Словарь русских политических метафор*, Москва 1994.

⁴ А.П. Чудинов, *Россия в метафорическом зеркале: когнитивное исследование политической метафоры (1991–2000)*, Екатеринбург 2001; А.П. Чудинов, *Спортивная метафора...*, s. 26; А.П. Чудинов, *Методика сопоставления метафорических моделей*, „Филологический сборник. Язык. История. Культура” 2003, 5, s. 61–69; А.П. Чудинов, *Политическая лингвистика*, Екатеринбург 2003.

⁵ Т. Dobrzyńska, *Metafora w dyskursie politycznym*, „Stylistyka” 2021, 18, s. 65–84.

⁶ Ю.Б. Феденева, *Функции метафоры в политической речи*, [w:] *Художественный текст: структура, семантика, прагматика*, Л.Г. Бабенко, Ю.В. Казарин (red.), Екатеринбург 1997, s. 179–188.

⁷ М. Frankowska, *Frazeologia i metaforyka w tekstach politycznych lat 1989–1993*, „Język a Kultura”, t. 11: *Język polityki a współczesna kultura polityczna*, J. Anusiewicz, B. Siciński (red.), Wrocław 1994, s. 21–47.

⁸ О.Н. Григорьева, *Политический театр современной России*, „Электронный журнал Полемика” 2001, 9, [online], irex.ru/polemika [dostęp: 10.04.2025]; О.Н. Григорьева, *Политический театр и его репертуар в языке современной газеты*, [w:] *Слово. Грамматика. Текст*, III, О.В. Чагин (red.), Москва 2005, s. 137–150.

⁹ А.А. Каслова, *Метафорическое моделирование президентских выборов в России и США (2000 г.)*, автореф. дис.... канд. филол. наук, Екатеринбург 2003.

Johnson¹⁰, Władysław Lubaś¹¹, Krzysztof Ożóg¹², Jolanta Sławek¹³, Joanna Smół¹⁴, Natalia G. Szechtman¹⁵, Jelena I. Szejgal¹⁶. Tematyka ta jest ciągle aktualna, gdyż modele metaforyczne mogą podlegać różnorodnym zmianom pod wpływem sytuacji politycznej, społecznej i gospodarczej w danym kraju.

Irina M. Koboziewa podkreśla, że metafory pełnią różne funkcje w różnych typach dyskursu, na przykład głównymi funkcjami dyskursu poetyckiego są funkcja estetyczna i aktywizująca (pobudzenie percepcji odbiorców), w dyskursie naukowym metafory spełniają natomiast przede wszystkim funkcję poznawczą. Badaczka wyróżnia następujące funkcje metafor w dyskursie politycznym: poznawczą, argumentacyjną, interakcyjną, estetyczną i aktywizującą, za podstawowe uznając funkcje poznawczą i argumentacyjną¹⁷. Według Anny Stiepanienko metafory pełni w tym typie dyskursu funkcje pragmatyczną, kognitywną, emocjonalną, reprezentacyjną, funkcję ochrony i przekazywania tożsamości narodowej, funkcję tradycji kultury i historii narodu¹⁸. Z kolei A.P. Czudinow mówi o czterech głównych funkcjach metafory w dyskursie politycznym: kognitywnej, komunikacyjnej, pragmatycznej i estetycznej, wyróżniając jednocześnie ich odmiany:

1. w przypadku funkcji kognitywnej:

- nominatywno-oceniającą (metafora jako sposób tworzenia nazw dla nowych, nienazwanych jeszcze realiów, pozwalający lepiej określić istotę zjawiska i wyrazić swój stosunek do niego);
- modelującą (użycie systemu powiązanych ze sobą metafor umożliwia stworzenie modelu rzeczywistości politycznej za pomocą systemu pojęć

¹⁰ G. Lakoff, M. Johnson, *Metafory w naszym życiu*, T.P. Krzeszowski (tłum.), Warszawa 1988.

¹¹ W. Lubaś, *Żurnalistyczne ciosy polityczne*, „Twórczość” 1993, 3, s. 127–130.

¹² K. Ożóg, *Metafory potoczne w języku polityki*, „Język Polski” 2002, 1, s. 21–24.

¹³ J. Sławek, *Funkcja perswazyjna metafor i ironii we współczesnych prasowych tekstach informacyjnych*, [w:] *Język polski. Współczesność – Historia V*, W. Książek-Bryłowa, H. Duda (red.), Lublin 2005, s. 79–91.

¹⁴ J. Smół, *Rola środków stylistycznych w kreowaniu obrazu rzeczywistości w prasie z 1989 roku*, „Język Polski” 2001, 1–2, s. 24–31.

¹⁵ Н.Г. Шехтман, *Метафорическая модель «Выборы – это спортивное состязание» в российском и американском политическом дискурсе*, „Лингвистика: Бюллетень Уральского лингвистического общества” 2004, 12, s. 156–158.

¹⁶ Е.И. Шейгал, *Семиотика политического дискурса*, Волгоград 2000.

¹⁷ И.М. Кобозева, *Семантические проблемы анализа политической метафоры*, „Вестник МГУ. Серия 9” 2001, 6, s. 134–135.

¹⁸ А.В. Степаненко, *Лингвокогнитивные особенности функционирования метафоры в политическом дискурсе: (на материале русского и немецкого языков)*, автореф. дис.... канд. филол. наук, Москва 2002, s. 24.

- należących do zupełnie innego obszaru pojęciowego, w efekcie czego wymagające zrozumienia zjawisko polityczne odbierane jest jako coś znajomego);
- instrumentalną (metafora jako swego rodzaju narzędzie, które jest w stanie wyznaczać kierunek myślenia odbiorcy);
 - hipotetyczną (metafora pozwala stworzyć pewne przypuszczenie co do istoty metaforycznie opisywanego obiektu);
2. w przypadku funkcji komunikacyjnej:
- eufemistyczną (metafora pomaga przekazać informacje, których autor wypowiedzi nie uważa za stosowne nazwać bezpośrednio);
 - popularyzatorską (metafora pozwala przekazać słabo przygotowanym odbiorcom złożoną ideę w formie przystępnej dla nich);
3. w przypadku funkcji pragmatycznej:
- indukcyjną (metafora pomaga wzmocnić skuteczność nakłaniania odbiorców do aktywności politycznej);
 - argumentacyjną (metafora jako sposób na zmianę poglądów politycznych odbiorcy poprzez odwołanie się do pewnego wspólnego zasobu wiedzy, na podstawie której nadawca komunikatu może łatwo przekazać swój punkt widzenia);
 - emotywną (metafora pomaga w oddziaływaniu na sferę emocjonalną i wolicjonalną odbiorcy oraz w ukształtowaniu odpowiedniego stosunku do przedstawianego zjawiska);
4. w przypadku funkcji estetycznej:
- pogładową;
 - ekspresywną¹⁹.

2. Leksemy z wtórnym znaczeniem metaforycznym (domena źródłowa GRA)

Jak podkreśla Natalia A. Miszankina, metafora gry/zabawy to jedna z najstarszych metafor kulturowych, które stanowią podstawę rozumienia świata, przy czym w centrum procesu metaforyzacji sytuują się różnorodne aspekty gry, co związane jest z niejednoznacznością tego pojęcia²⁰. Podobnego zdania jest Johan Huizinga, który twierdzi, że „kultura ludzka powstaje i rozwija się w zabawie

¹⁹ А.П. Чудинов, *Политическая лингвистика...*, s. 81–85.

²⁰ Н.А. Мишанкина, *Метафора в науке: парадокс или норма?*, Томск 2010, s. 170.

i jako zabawa”²¹. Wieloznaczność i bogactwo asocjacji związanych z tym pojęciem można prześledzić na podstawie definicji słownikowych, np. *Словарь русского языка: В 4-х т.* (red. А.П. Jewgienjewa) podaje siedem znaczeń leksemu *игра*: „1. Действие по глаг. играть (в 1 знач.). 2. Занятие, обусловленное совокупностью определенных правил, приемов и служащее для заполнения досуга, для развлечения, являющееся видом спорта и т. п. 3. Свойственное некоторым винам и шипучим напиткам движение пузырьков газа. 4. Быстрая смена пятен света, красок и т. п. 5. Исполнение музыкального произведения. 6. Исполнение сценической роли. 7. Преднамеренный ряд действий, преследующий определенную цель; интриги, тайные замыслы”²². Przytoczona definicja wskazuje, że leksem ten może wywoływać konotacje negatywne, co podkreśla np. А.П. Czudinow. Badacz stwierdza, że w rosyjskiej świadomości narodowej gra jest postrzegana jako zabawa, rozrywka, a nie poważne zajęcie, jako imitacja działania, a nie prawdziwe działanie (gry dziecięce naśladują działania dorosłych, gry wojskowe – działania wojenne, gry sportowe – pracę fizyczną itp.)²³.

Metaforyka gry jest często wykorzystywana w dyskursie politycznym. Elementem łączącym pojęcia gry i polityki jest rywalizacja. Dyskurs polityczny odzwierciedla główne elementy współzawodnictwa związane z pojęciem gry: obecność rywala; rywalizację z nim; zbiór technik, strategii, zasad; zwycięstwo i porażkę; nagrodę (wygraną)²⁴. Niniejszy artykuł poświęcony jest analizie leksemów z wtórnym znaczeniem metaforycznym (domena źródłowa GRA) wykorzystywanych w dyskursie prasowym. Materiałem leksykalnym do niniejszego badania były artykuły prasowe o tematyce społeczno-politycznej i gospodarczej, obejmujące lata 2000–2022, wyekscerpowane z wydań drukowanych i elektronicznych rosyjskojęzycznych gazet wydawanych na terenie Łotwy (dziennik i tygodnik biznesowy „Бизнес & Балтия”; dziennik społeczno-polityczny „Вести Сегодня” – od 2017 roku wydawany pod tytułem „Сегодня”; regionalny

²¹ J. Huizinga, *Homo ludens. Zabawa jako źródło kultury*, M. Kurecka (tłum.), Warszawa 1985, s. 7.

²² *Словарь русского языка: В 4-х т.*, А.П. Евгеньева (red.), Москва 1999, [online], <https://feb-web.ru/feb/mas/mas-abc/default.asp> [dostęp: 10.04.2025]: („1. Дziałanie związane z czasownikiem grać (w 1. znaczeniu.). 2. Działanie, uwarunkowane zbiorem określonych reguł, technik i służące wypełnieniu czasu wolnego, rozrywce, będące rodzajem sportu itp. 3. Ruch pęcherzyków gazu charakterystyczny dla niektórych win i napojów musujących. 4. Szybka zmiana punktów światła, kolorów itp. 5. Wykonanie utworu muzycznego. 6. Wykonanie roli scenicznej. 7. Celowy szereg działań zmierzających do osiągnięcia określonego celu; intrygi, tajne plany” – tłum. – R. Sz.).

²³ А.П. Чудинow, *Россия в метафорическом...*, s. 130.

²⁴ Е.И. Шейгал, *Семиотика политического дискурса...*, s. 31–32.

dziennik „Латгалес лайкс”; gazeta społeczno-polityczna „Новая газета”; gazeta społeczno-polityczna „Республика”; tygodnik biznesowy „Телераф”; dziennik społeczno-polityczny „Час”; regionalny tygodnik „Jūrmalas Vārds” – gazeta wydawana była do połowy 2021 roku).

Badanie przeprowadzone zostało przy pomocy analizy semantycznej i kontekstualnej. Do przeprowadzenia analizy wykorzystana została klasyfikacja zaproponowana przez Natalię G. Szechtman²⁵. Badaczka, analizując model metaforyczny „Polityka to gra”, wyodrębniła dwa frejmy: „Gra i jej rodzaje” i „Zasady gry i kary”, które podzieliła na sloty: „Gry ogólnie (bez konkretyzacji)”, „Gry hazardowe”, „Gry planszowe”, „Gry ruchowe”, „Inne rodzaje gier” oraz „Zasady gry” i „Naruszenie zasad gry”. Przedstawiona klasyfikacja została dostosowana do potrzeb zebranego materiału leksykalnego, w związku z czym leksemy podzielone zostały na dwa frejmy „Gra i jej rodzaje” oraz „Zasady gry i naruszenie zasad” (sloty „Gry ogólnie (bez konkretyzacji)”, „Gry planszowe”, „Gry karciane”, „Inne rodzaje gier” oraz „Zasady gry” i „Naruszenie zasad gry”). W niniejszym artykule skupimy się na analizie jednostek wchodzących w skład slotów „Gry planszowe” i „Gry karciane”.

Leksemem należącym do slotu „Gry planszowe” są *шахматы*. Jego użycie w zebranych tekstach prasowych o tematyce społeczno-politycznej może wywoływać u odbiorców pozytywne konotacje emocjonalne: gra w szachy kojarzona jest z logicznymi zasadami, koncentracją, spokojem, rozważą, brakiem agresji. Jednocześnie wykorzystanie tego leksemu do opisu działań polityków może pomóc w stworzeniu wrażenia, że posiadają oni zdolność dobrej kalkulacji sytuacji podczas prowadzenia gry politycznej. Leksem ten występuje w analizowanym materiale najczęściej jako część związku wyrazowego *политические шахматы*:

Политические шахматы: кто сыграет белыми?²⁶

Do danego slotu należy także przymiotnik *шахматный* i związki wyrazowe, których jest elementem. Działalność polityków jest za ich pomocą porównywana do gry w szachy (*шахматная игра*) i partii szachów (*шахматная партия*), a obszar aktywności politycznej do szachownicy (*шахматная доска*):

²⁵ Н.Г. Шехтман, *Сопоставительное исследование театральной и спортивной метафоры в российском и американском политическом дискурсе*, дис... канд. филол. наук, Екатеринбург 2005, s. 52–69.

²⁶ И. Ошкая, *Политические шахматы: кто сыграет белыми?*, „Час”, 10.02.2010 („Szachy polityczne: kto zagra białymi?”).

Отношения Латвийской первой партии (ЛПП) и Нового времени (НВ) сейчас напоминают **шахматную игру**²⁷.

При этом в самой незавидной ситуации окажутся маленькие страны, которые станут пешками в **шахматной игре** держав²⁸.

Россия, – страна, которой уже отвели место на геополитической **шахматной доске**, – продемонстрировала, что не желает находиться в отведенной для нее клетке²⁹.

Мало для кого является секретом, что трогательная забота о «процветании и развитии демократии» сравнительно небольших кавказских государств, по сути дела, не волнует руководителей мировых держав Запада. Им отводится роль «пешек» в **шахматной партии** всемирного масштаба³⁰.

Uczestnicy życia politycznego porównywani są do figur szachowych, które rozgrywają partię:

Мы сейчас как **фигуры** на шахматной доске, с которой вдруг пропал ферзь и дальше партию предстоит играть без него³¹.

lub które ktoś przestawia niezależnie od ich woli:

Латвия – всего лишь пешка на шахматной доске, над которой сидит евросоюзная бюрократия и беспощадно **двигает фигуры** туда-сюда, подбирая более выгодные для себя ходы³².

Różnorodność figur szachowych umożliwia metaforyczne zaakcentowanie hierarchii wśród działaczy politycznych, określanych jako pionki (*пешка*), skoczek (*конь*) czy królowa (*ферзь*):

²⁷ П. Элксне, *Партии ведут шахматную игру*, „Телерпаф”, 27.03.2006 („Relacje między Pierwszą Partią Łotwy (LPP) a Nowym Czasem (NV) przypominają obecnie grę w szachy”).

²⁸ И. Карлинская, *Пинг-понг России и Германии*, „Новая газета”, 12.08.2014 („Przy czym w sytuacji najbardziej nie do pozazdroszczenia znajdują się małe kraje, które staną się pionkami w grze szachowej mocarstw”).

²⁹ Д. Власов, *Дядя Сэм серьезно обеспокоен*, „Республика”, 18.12.2000 („Rosja – kraj, któremu wyznaczono już miejsce na geopolitycznej szachownicy, pokazała, że nie chce znajdować się na wyznaczonym jej polu”).

³⁰ Я. Урбанович, *Ферзи и пешки кавказского гамбита*, „Час”, 26.08.2008 („Dla niewielu jest tajemnicą, że wzruszająca troska o „dobrobyt i rozwój demokracji” stosunkowo małych państw kaukaskich w rzeczywistości nie obchodzi przywódców światowych mocarstw Zachodu. Przypisuje się im rolę „pionków” w partii szachów na skalę globalną”).

³¹ Д. Портнов, *Россияне для массовки*, „Телерпаф”, 19.03.2008 („Jesteśmy teraz jak фигуры na szachownicy, z której nagle zniknęła królowa i dalej partia ma być rozgrywana bez niej”).

³² Э. Гиле, *Я не хочу уезжать на Запад!*, „Час”, 23.05.2012 („Łotwa jest tylko pionkiem na szachownicy, nad którym siedzi unijna biurokracja i bezlitośnie przesuwa figury w tę i z powrotem, dobierając dla siebie korzystniejsze ruchy”).

У их коллег из России есть основания считать должностных лиц Латвии, включая премьера и министра иностранных дел, всего лишь «**пешками**», прислужниками Белого дома, с которыми нет смысла сидеть за одним столом³³.

Буш стал **ферзем**, а Путин – козырем³⁴.

Затлерс сделал ход тремя **конями**!³⁵

Szczególnie silne konotacje emocjonalne może wywoływać u odbiorców użycie leksemu *пешика* (*pionek*), w którym wyeksponowane jest znaczenie „zajmujący pod rządą pozycję”, „będący obiektem manipulacji”, „nieposiadający prawa głosu”:

Реально это по силам только крупным организациям типа партий, профсоюзов или объединений предпринимателей. Вы же станете **пешкой** в их междоусобных разборках³⁶.

Porównanie życia politycznego do rozgrywki szachowej akcentuje nie tylko takie cechy gry w szachy, jak skupienie, logiczne zasady, lecz także konieczność starannego planowania kolejnych ruchów (*рокировка*), czasem wymagające poświęcenia niektórych figur (*гамбит*, *жертвовать ферзем*):

“Оранжевые” напросились на **рокировку**³⁷.

Надо ли на самом деле **жертвовать** российским **ферзем** в попытке (которая окажется неудачной) защититься от иранской пешки?³⁸

Ферзи и пешки кавказского **гамбита**³⁹.

Drugim analizowanym w niniejszym artykule slotem jest slot „Gry karciane”. Leksemem należącym do niego jest rzeczownik *пасьянс*, występujący w zebranych

³³ Ю. Пайдерс, *Интриги Шлесерса или глобальные процессы?*, „Телеграф”, 11.04.2003 („Ich rosyjscy koledzy mają powody, by uważać łotewskich urzędników, w tym premiera i ministra spraw zagranicznych, tylko za «pionki», sługi Białego Domu, z którymi nie ma sensu siedzieć przy jednym stole”).

³⁴ О. Павлова, *Буш стал ферзем, а Путин – козырем*, „Телеграф”, 29.07.2002 („Bush stał się królową, а Putin atutem”).

³⁵ О. Антоненко, *Затлерс сделал ход тремя конями!*, „Телеграф”, 13.12.2007 („Zatlers wykonał ruch trzema skoczkami”).

³⁶ В. Федосов, *Голосуйте за «лапицу»*, „Час”, 26.03.2008 („Realnie tylko duże organizacje, takie jak partie, związki zawodowe lub stowarzyszenia biznesowe, mogą to zrobić. Ty staniesz się pionkiem w ich wewnętrznych kłótniach”).

³⁷ К. Савченко, *“Оранжевые” напросились на рокировку*, „Бизнес & Балтия”, 22.01.2010 („«Pomarańczowi» wyprosili roszadę”).

³⁸ Ю. Батт, *Миллиарды на ПРО, ни цента – на здравый смысл*, „Час”, 15.06.2011 („Czy naprawdę konieczne jest poświęcenie rosyjskiej królowej w celu obrony przed irańskim pionkiem?”).

³⁹ Я. Урбанович, *Ферзи и пешки кавказского гамбита...* („Królowe i pionki kaukaskiego gambitu”).

tekstach prasowych także jako część związków wyrazowych typu *политический пасьянс, правительственный пасьянс*. Z jego pomocą działania polityków opisywane są jako zgodne z ogólnymi regułami, ale jednak niepewne – rezultat rozłożenia kart jest nieprzewidywalny – przez co może wywoływać u odbiorców negatywne konotacje emocjonalne:

«Пролетев» на выборах губернатора Московской области, Г. Селезнев покусился на всю Россию – с плацдарма, именуемого креслом спикера Госдумы, полученного им в **пасьянсе**, разложенном командой президента⁴⁰.

Даже если живешь соцзаказами, нужна уверенность в том, что при любом раскладе **политического пасьянса** есть надежда получить соцзаказ⁴¹.

В итоге обозленный без пяти минут премьер пошел ва-банк и заявил, что у него есть несколько сценариев **правительственного пасьянса**⁴².

Przy pomocy leksemów związanych z grami karcianymi opisywani są też politycy, zarówno jako całe środowisko (*политическая колода*), jak i oddzielnego członkowie. Ich ranga i znaczenie akcentowane są metaforycznie przez użycie takich terminów karcianych, jak *туз, битая карта* czy *козырь*:

Глава Белого дома стал в американской **политической колоде** пиковым **тузом**⁴³.

Все это мои догадки, но как-то очень хорошо на их основе выявляется расклад политических сил в нашей стране. **Битая карта** А. Грутупса довершает общий коррупционный пасьянс в Латвии⁴⁴.

Думаю, что это последний **козырь** Народной партии⁴⁵.

⁴⁰ С. Бальчуте, *Кабала святош*, „Республика”, 22.09.2000 („Po «porażce» w wyborach gubernatora obwodu moskiewskiego G. Selezniev podjął zamach na całą Rosję – z przyczółka zwanego fotelem przewodniczącego Dumy Państwowej, który otrzymał w pasjansie ułożonym przez ekipę prezydencką”).

⁴¹ Т. Одыня, *В июне народ другим партиям предпочитал социал-демократов*, „Республика”, 6.07.2000 („Nawet jeśli żyjesz według porządku społecznego, musisz mieć pewność, że w każdym układzie politycznego pasjansa jest nadzieja na uzyskanie porządku społecznego”).

⁴² П. Эксне, *Великие комбинаторы*, „Телераф”, 1.12.2004 („W rezultacie wściekły premier poszedł na całość i powiedział, że ma kilka scenariuszy dla rządowego pasjansa”).

⁴³ Г. Шабалин, *А в колоде – все известные лица*, „Телераф”, 31.10.2005 („SzeF Białego Domu stał się asem pik w amerykańskiej talii politycznej”).

⁴⁴ М. Михайлова, *Гибель адвоката Грутупса: факты, вопросы, версии*, „Вести сегодня”, 17.06.2014 („Wszystko to są moje domysły, ale w jakiś sposób są one bardzo dobrze wykorzystywane do ujawnienia równowagi sił politycznych w naszym kraju. Pobita karta A. Grutupsa uzupełnia ogólny pasjans korupcji na Łotwie”).

⁴⁵ В. Радионов, *Андрис Берзиньш: «С вождем жить проще!»*, „Час”, 1.02.2010 („Myślę, że to ostatni atut Partii Narodowej”).

3. Podsumowanie

Przeprowadzona analiza pokazała, że jednostki leksykalne z wtórnym znaczeniem metaforycznym utworzonym na podstawie domeny źródłowej GRA wykorzystywane są w wybranych gazetach łotewskich wydawanych w języku rosyjskim jako środek wzmacniający ekspresję przekazu. Analizowane leksemy nie tylko ubarwiają język artykułów prasowych, lecz także mogą potencjalnie wpływać na emocje czytelników. Aktywność polityków porównywana jest do gier posiadających ściśle określone zasady, jednak porównania te mogą wywoływać u odbiorców różne konotacje. Metaforyczne charakteryzowanie życia politycznego w kategoriach rozgrywki szachowej podkreśla takie cechy działań polityków, jak rozważa, logika, staranne planowanie, brak agresji, a więc związane jest z pozytywnymi skojarzeniami. Wykorzystanie terminologii gier karcianych może wywołać u czytelników konotacje negatywne – mimo dostosowania do reguł efekt gry jest przypadkowy. Gra w karty może być postrzegana jako gra losowa, gra w szachy – jako gra logiczna; gra w karty to rodzaj rozrywki, gra w szachy uznana jest przez Międzynarodowy Komitet Olimpijski za dyscyplinę sportową; gra w karty może kojarzyć się z podstępem, przebiegłością, gra w szachy – z logiką, strategią, aktywnością umysłową i zdolnościami analitycznymi.

Warto jednocześnie zauważyć, że wpływ analizowanych leksemów na emocje czytelników w zebranych materiale prasowym może być ograniczony – mimo iż metaforyka gry jest bardzo często wykorzystywana w różnych typach dyskursu, przykłady użycia przedstawionych jednostek leksykalnych w zebranych tekstach prasowych są rzadkie.

BIBLIOGRAFIA

- Baranov A.N., Karaulov Ŭ.N., *Russkaâ političeskaâ metafora. Materialy k slovarû*, Moskva 1991.
- Baranov A.N., Karaulov Ŭ.N., *Slovar' russkih političeskich metafor*, Moskva 1994.
- Čudinov A.P., *Metaforičeskaâ mozaika v sovremennoj političeskoj kommunikacii*, Ekaterinburg 2003.
- Čudinov A.P., *Metodika sopostavleniâ metaforičeskich modelej*, „Filologičeskij sbornik. Âzyk. Istoriâ. Kul'tura” 2003, 5, s. 61–69.
- Čudinov A.P., *Političeskaâ lingvistika*, Ekaterinburg 2003.
- Čudinov A.P., *Rossiâ v metaforičeskom zerkale: kognitivnoe issledovanie političeskoj metafory (1991–2000)*, Ekaterinburg 2001.

- Čudinov A.P., *Sportivnaâ metafora v sovremennom rossijskom političeskom diskurse*, „Vestnik Samarskogo gosudarstvennogo universiteta. Seriâ Lingvistika i mežkul’turnaâ komunikaciâ” 2001, 2, s. 26–31.
- Dement’eva M.K., *Âzykovye sredstva vyraženiâ ocenki v sovremennom rossijskom oficial’nom političeskom diskurse*, „Političeskaâ lingvistika” 2009, 4, s. 82–92.
- Dobrzyńska T., *Metafora w dyskursie politycznym*, „Stylistyka” 2021, 18, s. 65–84.
- Fedeneva Ů.B., *Funkcii metafory v političeskoj reči*, [w:] *Hudožestvennyj tekst: struktura, semantika, pragmatika*, L.G. Babenko, Ů.V. Kazarin (red.), Ekaterinburg 1997, s. 179–188.
- Frankowska M., *Frazeologia i metaforyka w tekstach politycznych lat 1989–1993*, „Język a Kultura”, t. 11: *Język polityki a współczesna kultura polityczna*, J. Anusiewicz, B. Siciński (red.), Wrocław 1994, s. 21–47.
- Grigor’eva O.N., *Političeskij teatr sovremennoj Rossii*, „Elektronnyj žurnal Polemika” 2001, 9, [online], irex.ru/polemika [dostęp: 10.04.2025].
- Grigor’eva O.N., *Političeskij teatr i ego repertuar v âzyke sovremennoj gazety*, [w:] *Slovo. Grammatika. Tekst*, III, O.V. Čagin (red.), Moskva 2005, s. 137–150.
- Huizinga J., *Homo ludens. Zabawa jako źródło kultury*, M. Kurecka (tłum.), Warszawa 1985.
- Kaslova A.A., *Metaforičeskoe modelirovanie prezidentskih vyborov v Rossii i SŠA (2000 g.)*, avtoref. dis... kand. filol. nauk, Ekaterinburg 2003.
- Kobozeva I.M., *Semantičeskie problemy analiza političeskoj metafory*, „Vestnik MGU. Seriâ 9” 2001, 6, s. 132–148.
- Lakoff G., Johnson M., *Metafory w naszym życiu*, T.P. Krzeszowski (tłum.), Warszawa 1988.
- Lubaś W., *Żurnalistyczne ciosy polityczne*, „Twórczość” 1993, 3, s. 127–130.
- Mišankina N.A., *Metafora v nauke: paradoks ili norma?*, Tomsk 2010.
- Ożóg K., *Metafory potoczne w języku polityki*, „Język Polski” 2002, 1, s. 21–24.
- Sławek J., *Funkcja perswazyjna metafor i ironii we współczesnych prasowych tekstach informacyjnych*, [w:] *Język polski. Współczesność – Historia V*, W. Książek-Bryłowa, H. Duda (red.), Lublin 2005, s. 79–91.
- Slovar’ russkogo âzyka: V 4-h t.*, A.P. Evgen’eva (red.), Moskva 1999, [online], <https://feb-web.ru/feb/mas/mas-abc/default.asp> [dostęp: 10.04.2025].
- Smól J., *Rola środków stylistycznych w kreowaniu obrazu rzeczywistości w prasie z 1989 roku*, „Język Polski” 2001, 1–2, s. 24–31.
- Stepanenko A.V., *Lingvokognitivnye osobennosti funkcionirovaniâ metafory v političeskom diskurse: (na materiale russkogo i nemeckogo âzykov)*, avtoref. dis... kand. filol. nauk, Moskva 2002.
- Šehtman N.G., *Sopostaviteľnoe issledovanie teatral’noj i sportivnoj metafory v rossijskom i amerikanskom političeskom diskurse*, dis... kand. filol. nauk, Ekaterinburg 2005.
- Šehtman N.G., *Metaforičeskaâ model’ «Vybory – èto sportivnoe sostâzanie» v rossijskom i amerikanskom političeskom diskurse*, „Lingvistika: Bûlleten’ Ural’skogo lingvističeskogo obšestva” 2004, 12, s. 156–158.
- Šejgal E.I., *Semiotika političeskogo diskursa*, Volgograd 2000.

Artykuły prasowe

- Antonenko O., *Zatlers sdelał hod tremâ konâmi!*, „Telegraf”, 13.12.2007.
- Bal’čute S., *Kabala svâtoš*, „Respublika”, 22.09.2000.
- Batt Ū., *Milliardy na PRO, ni centa – na zdavyj smysl*, „Čas”, 15.06.2011.
- Dembovskaâ D., *Lego v Sejme*, „Telegraf”, 22.09.2003.
- Ėlksne P., *Partii vedut šahmatnuû igru*, „Telegraf”, 27.03.2006.
- Ėlksne P., *Velikie kombinatory*, „Telegraf”, 1.12.2004.
- Fedosov V., *Golosujte za «lapšu»*, „Čas”, 26.03.2008.
- Gile Ė., *Â ne hoču uezžať na Zapad!*, „Čas”, 23.05.2012.
- Karlinskaâ I., *Ping-pong Rossii i Germanii*, „Novaâ gazeta”, 12.08.2014.
- Mihajlova M., *Gibel’ advokata Grutupsa: fakty, voprosy, versii*, „Vesti segodnâ”, 17.06.2014.
- Odynâ T., *V iûne narod drugim partiâm predpočital social-demokratov*, „Respublika”, 6.07.2000.
- Oškaâ I., *Političeskie šahmaty: kto sygraet belymi?*, „Čas”, 10.02.2010.
- Pajders Ū., *Intrigi Šlesersa ili global’nye processy?*, „Telegraf”, 11.04.2003.
- Pavlova O., *Buš stal ferzem, a Putin – kozyrem*, „Telegraf”, 29.07.2002.
- Portnov D., *Rossiâne dlâ massovki*, „Telegraf”, 19.03.2008.
- Radionov V., *Andris Berzin’s: «S voždem žit’ proše!»*, „Čas”, 1.02.2010.
- Savčenko K., *“Oranževye” naprosilis’ na rokirovku*, „Biznes & Baltiâ”, 22.01.2010.
- Šabalin G., *A v kolode – vse izvestnye lica*, „Telegraf”, 31.10.2005.
- Vlasov D., *Dâdâ Sêm ser’ezno obespokoen*, „Respublika”, 18.12.2000.
- Urbanovič Â., *Ferzi i peški kavkazskogo gambita*, „Čas”, 26.08.2008.